

Aalisarnermut Piniarnermullu Naalakkersuisoqarfik

9. marts 2022

Mitit manniinillu kaatersisarnerit pillugit siunnersuineq

Inatsisartuni Naleqqap siunnersuuteqarnera (Immikk. 53 - UPA2022/53 aamma immikk. 54 - UPA2022/54) mitit sivisunerusumik piniagaasalernissaannik aammalu manniinik kaatersisarnerit (mannissartarnerit) ammaakkiartuaarneqarnissaannik siunnersuummut Pinngortitaleriffimmiit ima oqaaseqaasiorpugut.

Miteqatigiiaat ineriartornerinik alaatsinnaaneq misissuisarnerillu

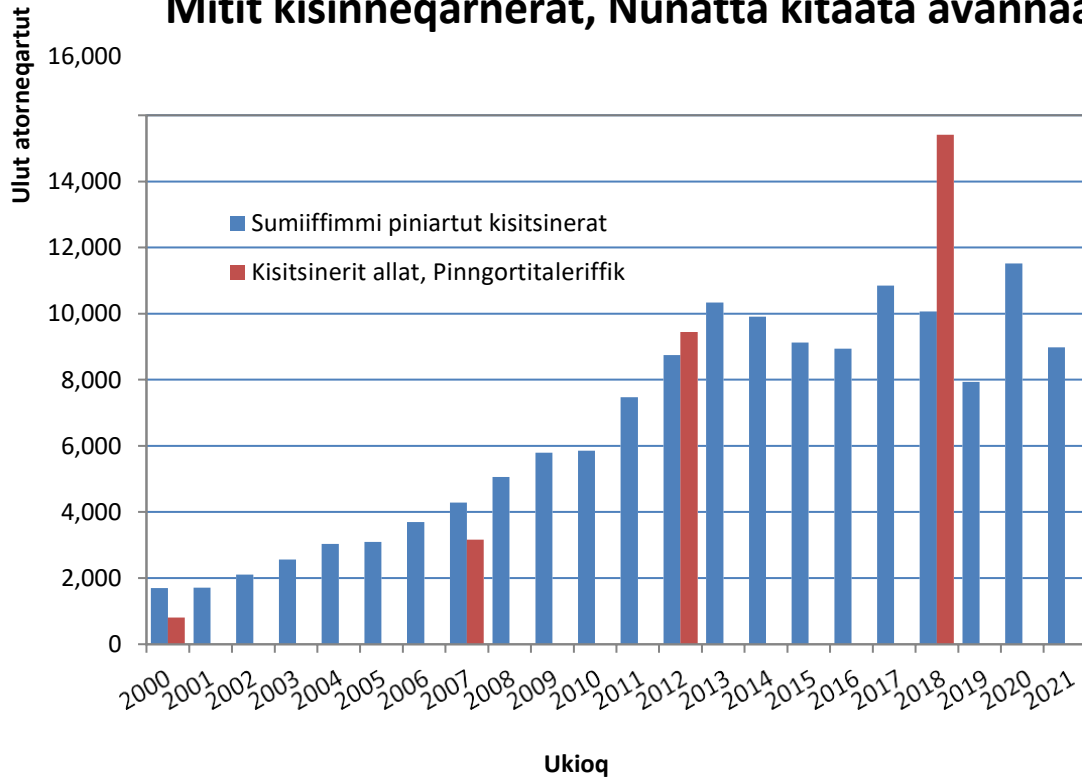
Naleraq siunnersuummini allappoq Upernaviup pigisaani mitit kingullermik 1990´ikkunnili kisinneqarsimasut. Tamannali eqqunngilaq. Pinngortitaleriffimmeersut sumiiffimmilu najugaqartut piniartut mitinik kisitsisartut 2001-imiilli taavani mitinik malinnaaffiginnillutillu alaatsinaatsitarilernikuaat. Tassa taamatut mitinik alapernaasertartut Qeqertarsuup Tunuaniit avannamut Upernaviup avannaa tikillugu ukiorpanngulersuni mitit malinnaaffigalugillu misissuiffigisarsimavaat. Sumiiffinni pineqartuni taamanerit maannamut mitit amerleriarujussuarnikuupput, taamaalillunilu mitit piniagaasarnerat arlaleriarluni sivitsorneqarnikuulluni kingullertigut 2009-mi Qeqertarsuarmiit Upernaviup avannaa ilanngullugu upernaakkut piniagaasinnaanerit ammaanneqaqqilluni (maannakkut Aqutsiveqarfik 2-tut taaneqartartoq), kiisalu Kalaallit Nunaata Kitaata kujataani ukiuunerani (Aqutsiveqarfik 3-mi) piniagaanerit sapaatit akunnerini marlunni 2016-imi sivitsugaallutik.

Avannaanitullu kujataarmiut 2010-mi aallartittumik mitinik taqqavani piniartut alaatsinaattuullutillu misissueqataasarsimapput. Taqqavanili ajoraluartumik siuaruaataasunik takusaqanngilagut. Tassami miteqassuseq 2010-miilli aalaakkaakannersumik inissisimasimavoq.

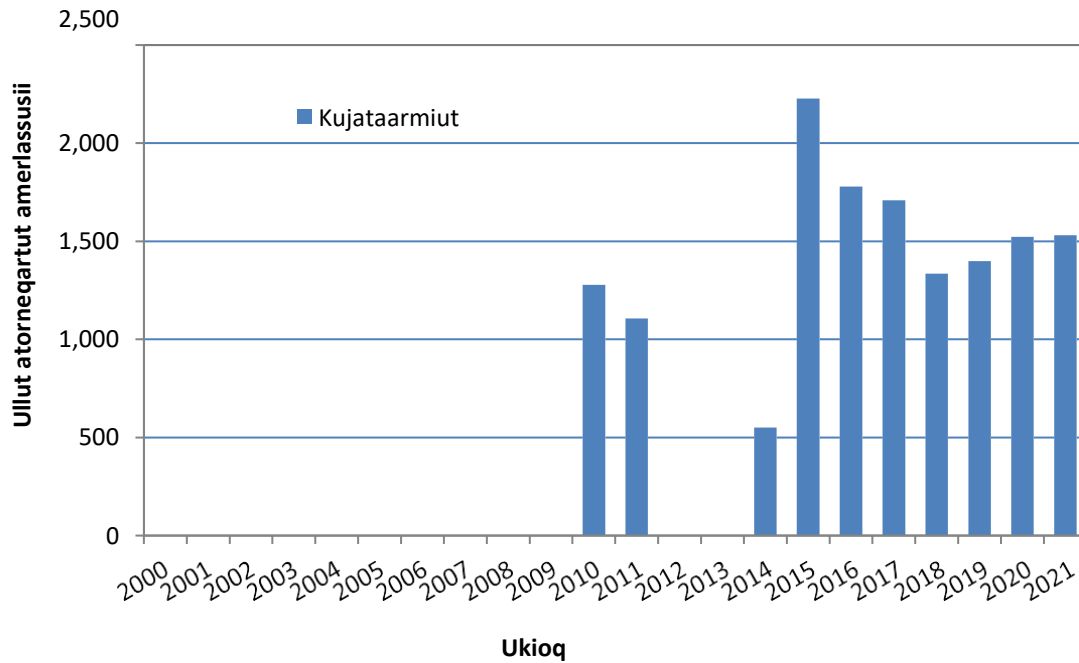
Mitit Tunup sineriaani piaqqisartut Pinngortitaleriffimmeersunit malinnaaffigineqanngillat, taamaattumillu tappavani qanoq ingerlasoqarnera oqaaseqarfigisinnaanngilarput. Taamatut aamma Qaanaap pigisaaniittartut (Aqutsiveqarfik 1) mitit Pinngortitaleriffimmeersunit malinnaaffigineqarneq ajorput. Taamaakkaluartorli ilisimatusartartut amerikkameersut taavani mitinik malinaaffiginnipput, akuttunngitsunillu kisitsisarlutik. Kisitsinerit ingerlassimasaat naapertorlugit Tavani mitit siuaruarujussuurtutut isikkoqarput, soorlu Aqutsiveqarfik 2-mitupajaaq.

Kalaallit Nunaata kitaaniittut miteqarfiit tamavissuarmik alaatsinnaanneqarlutik malinnaaffigineqarneq ajorput, alaatsinnaanneqarnerusarpullu kitaata miteqarfiinik takussutissiinerusutut isigisat.

Mitit kisinneqarnerat, Nunatta kitaata avanna

Mitit kisinneqarnerat, Nunatta kitaata kiujataani

Takussutissiaq. 1. Pinngortitaleriffimmeersut sumiiffinnilu suleqatigisat piniartut Kalaallit Nunaata kitaata avannaani kujataanilu kisisinerannit takussutissat. Kalaallit Nunaata kitaaniittut miteqarfiit tamavissuarmik alaatsinaanneqarlutik malinnaaffigineqarneq ajorput, alaatsinaanneqarnerusarpullu kitaata miteqarfiinik takussutissiinerusutut isigisat.

Mitit pingortitaassutsimikkut pissusiat

Naalakkersuisoqarfik mitit Aqutsiveqarfinnut 1, 2, 3 aamma sisamaannut qanoq ilinerani annguttarnerat, qaqugukkullu manniliulersarnerannut tunngassutilinnik paasisutissanik piumasaqarsimavoq. Qaammataasanut nassitsissutit iluaqutsiullugit paasinikkuarput mitit kujataata imartaani ukiisarfitik qimattaraat tamaani aprilip qiteqqunnerata nalaani, taamalu piaqqisarfimminnut, apeqqutaalluni sumiinnerat, ullut 20-30-t qaangiunneranni apuuteralersarlutik. Immap sikua apeqqutaalluni sineriak atuarlugu uninngaartarniarlutillu avannamukaartarput. Paasinarpoq mitit nalinniginnaasumik ima pissuseqakkajuttut, piaqqisarfimminnut apuutiaarnerusunut sanilliullugit avannarpasinnerusuni piaqqisartut kingusinaarnerullutik mannilllutillu piaqqisartutut isikkoqarput. Tassami piaqqisarfimminnut tikikkaangamik piaqqinissaminnut piareersalersarput, nalugaluarparput piffissaq piareersarfiusoq qanoq sivisusartiginersoq, ilimagaarput ullualunniit immaq sapaatit akunneri marlunnik sivisussuseqarsinnaasoq, Tamatuma kingorna mannilarput (ulloq ataaseq), ivanerlu tullinguuttarluni ullunik 25-nik sivisussuseqakkajuttartooq.

Pinngortaleriffimmeersut ivanerup aallarteqqaarnerata nala ilisimasaqarfiginerpaavaat. Piffissap taamaalinerani naatsorsuutigineqartariaqarpoq mitit sivikinnerpaamik sapaatit akunneri pingasut tikeqqareersimanissaat (tassa piareersareerlutik mannilereersimasarmata). Piaqqiortarfimminnullu apuuttarnerat ukiumiit ukiumut nikerarsinnaasarpoq, ilaatigut ima ukiorissimasinnaatigisarpoq allaat mitit ilaat piaqqiffimminnit aallangitsoortarsimallutik. Sumiiffiit ilaanni mitit ilorpasinnerusuni aammalu silarpasinnerusuni qeqertaqarfinni sinerissamut qanittuniittuni ataatsikkut piaqqiorsinnaasarput.

Pinngortitaleriffimmeersut nalunaarsugaat naapertorlugit Aqutsiveqarfik 3-mi ivanerit aallartittarput maajip naanerani, taavalu tukerartitsinerit 20.-25. maj missaani pilersarlutik. Aqutsiveqarfik 3 immikkooruteqarpoq, tassami tassani piaqqat ilatillu qimagunnatik ukiisarmata. Taamaalilluni aappaaguani piaqqiorfik aallarteqqippat tassaniiginnartussaallutik. Disko Bugtimili mitit piaqqisartut Qeqertarsuup kujasinnerusortaaniittunut ukiiartortarput. Kujasinnerusortaani Aqutsiveqarfik 2-p kujasinnerusortaani juunip aallartilaarnerani manniliilersarput qaammatillu naanerani tukertoortarlutik, uffa Aqutsiveqarfiup 2-p avannarpasinnerusortaaniittut sapaatip akunneranik kingusinnerusartut. Aqutsiveqarfinni allani 3-mi 4-milu piaqqiornerit qaqugukkut aallartittarnerat Pinngortitaleriffimeersunit ilisimaneqanngilaq, ilimanarporli Aqutsiveqarfik 2-miit sapaatip akunneranik marlunnilluunniit kingusinnerusarsimanissaa.

Mitit, taateraata appallu ataqatigiiffii

Naleqqakkormiut siunnersuutaanni allassimapput mitit amerliartornerujussuat appanut taateraannullu navianartorsiortitsisusooq. Pinngortitaleriffimmeersut naliliipput taamaattoqarnissaa ilimanaateqanngilluinnartoq. Tassami mitit nerisartagaat imeqqutaallat appallu nerisartagaannit allaanerujussuupput, taamaalillunilu nerisassalerngusaattoqarneq ajorluni.

Timmiaqatigiit taaneqartut pingasut akornanni imminnut attuumaffioqatigiiffiusoq

ataasiinnaviuvoq, tassalu mitit taateraallu qeqertami ataatsimi piaoqioqatigiissinnaasarmata – taamaattoqarsinnaasarneralu timmissanut pineqartunut iluaqutaaginnarsinnaavoq. Mitit imeqqutaallanit eqiasueqalutik piaoqqaminnik illersuijuartarnerat, soorlu terianniat naajallu malersortaarlugit ingalassimatittarmatigit, imeqqutaallallu mitit ullui erseqqinnersuusut ulluminnut piaoqqaminnullu assiutigilaarsinnaasarmatigit taamaalillutik imminnut iluaqusersuuttarlutik.

Mitit upernaakkut piniagaasarnerat

Pinngortitaleriffimmeersut siunnersuutikkut angorusunneqartutut siunertaasoq paasisoraat Aqutsiveqarfik 2-mi miterniartarnermi maleruaqqusat allanngorteqqullugit, tassa taavani miterniartarnerup sivitsorneqarnissaanik siunnersuutaasoq. Maanna maleruaqqusat naapertorlugit Aqutsiveqarfik 2-mi miterniarsinnaatitaanerit pisarput 15. oktober-imiit 30. april tungaanut. Miterniartarnerit maaji qaammat ilanngullugu ingerlanneqartarnissaat innersuussutiginanngilaq, tassami tamakkiisumik isiginiarlugit piaoqqiornerup nalaani timmissat eqqissimatinneqarnissaannik 2001-imi aalajangiussamat akerliummat.

Timmissat piaoqqiornerisa nalaani piniagaasinnaanerat akornusersuisarnerillu piaoqqiorluarnissaraluannut kiisalu aalaakkaasumik, tassami piaoqqat siunissami miterniartuarnissanut toqqammaviusussaammata, miteqartuarnissaanik kinguneqartitsisussaagaluit eqqugaanerlussinnaapput kinguneqapiluttumik. Upernaviup pigisaa, Aqutsiveqarfik 2-tut taaneqartartoq, immikkut pingaaruteqartuuvoq, tassami taavani piaoqqiortarfiit Kalaallit Nunaanni timmissat piaoqqiortarfiinit tamanit pingaaruteqarnerpaajummata. Neqissaqarniarnerlu eqqarsaatigalugu suli annertunerusumik neqissamik piumasoqarpat upernaajunerani ulluni miterniartitsiffiusuni ullormut pisarineqarsinnaasut amerlineqarsinnaanerat siunnersuutigaarput.

Peqatigitillugu erseqqissaatigissavarput Kalaallit Nunaanni ukiuunera kiannerulernikummat mitit amerlasuut piaoqqiorfigisartakkatik sivisunerusumik najortalernikummatigit, taamaattumillu ukiarnerani piniagaasarnerat sivitsorneqarsinnaagaluarimat. Upernavimmi piniagassatigit pissutsinik ilisimannittunit tutsuiginartunit paasitinneqarnikuuvugut timmiarpasuit taavaniittartut allaat ukiortaap tikillugu taavaniissinnaasartut, ilaalli allaat sivisunerusumik taavaniippaluttartut. Pissutsit taamaalisimanerat aamma piniarnermut nalunaarsuutini erseqqippoq. Upernaviup pigisaani 2001 tikillugu timmissat pisarineqartartut katillugit 5 %-iusarsimasut, manna takuneqarsinnaalerpoq timmissanit pisanit tamanit 30-40 %-ii november decemberimilu pisarineqartalersimasut. Pissutsit taamaalisimanerat ukiortaap kingornanut ingerlaqqittutullusooq ipput, tassa piffissaq januar-martsimi 2001 sioqqullugu timmissanik pisaqartoqarneq ajortoq, manna pisaqartoqartalerimat, pisat 1-14 %-ii piffissami tassani pisarineqartalerimata. Taamaattumik Pinngortitaleriffimmeersut isumaqarput, pissutsit tamakkiisumik isiginninniarluni Aqutsiveqarfimmi 2-mi mitit pisarineqartartut amerlineqarluarsinnaasut upernaakkut piniagaasarnerini piffissaq aalajangersagaq sivitsunnikkaluarlugu.

Mitit manniinik mannessartarnerit

Mitit manniinik mannessartarnerit pillugit aallaqqaasiullugu Pinngortitaleriffimmeersut innersuussutigissavaat allakkiq mannessartarnernut tunngasoq qulequtserneqartoq “Mitit manniinik mannessartarnerit, 2020 15. September 2020”-meersaq.

Tassani Pinngortitaleriffimmeersut mannissartarnerit marlutsigut pitsaanngitsumik kinguneqartitsisarnerannik allapput. Siulleq tassaavoq manniinik peersiviginerisa toqqaannartumik sunnerneqartarnerat, toqqaannartumik piaqqiarineqartussanik ikilisaanerusoq. Aappaa tassaavoq toqqaannangikkaluartumik sunniutissat, tassa toqqaannangikkaluartumik akornusersuinerit aamma sunniuteqarnerpaajusarput.

Aqutsiveqarfanni 1 aamma 2-mi mitit amerliartormata mitit manniinik amerlanngikkaluartunik manissartitsilaartoqarsinnaagunarpormi, soorunalimi piujuartitsiniarnissaq puigornagu aammalu allanik iluanngitsunik kinguneqartitsisoqassanngippat. Allakkiami siusinnerusukkut taasatsinni naatsorsuusiortoqarnikuvoq mitip mannia ataaseq peeraanni miteqassutsimut qanoq "akeqarnera" takutinniarlugu. Naatsorsuusiornerni mitit manniisa 10 %-ii ullunit peerneqarput. Naatsorsuutillu takutippaat, taamaaliorneq miteqassutsip amerleriaatissaata 14 %-ia immaqaluunniit taassumanga kisitsimmit appasinnerulaartumik "naleqassaaq", mitit ulluminnit imaarsivigitereerermik kingorna mannileqqissimannngippatami.

Qularutissaanngilarli mannissartitsisoqassappat, taamaaliornissat eqqissiviillortitsinertaannaalluunniit kisiisa eqqarsaatigiinnarlugit mannissanngitsoortitaanermiit ajornerussagunavissut. Mannissartarnerimmi ivanialernerisa aallaqqaataani pisariaqartarput (tukilivissunimmi mannittorusunngikkunik), tukilivinnerisami nalaa mitit akornusersuutitut misikkarinnerpaaffigisarpaat. Mannissarfigitinneq ataasiaq ajoqutigiunnaangikkaluarpaat, kisiannili uteqattaartumik ulloqarfanni aalajangersimasuniittut ornigarneqartalerunik ima eqqissiviillortitaatigisinnaapput allaat ukiormanna piaqqiniarnissartik sussaaginnarsinnaallugu aatsaallu aappaaguani imaluunniit aappaaguaguani misileeqqissinnaallutik. Aamma ivaffimminni akornusersorneqaaqattaaleraangamik naajaniit teriannianillu mannittorusuttunit aamma arsaqqajaaneqarnerulersarput. Pinngortitaleriffimmeersut mannissarniartarnermik innersuussutigintitsinngikkaangamik imaappoq taamatut akornusersorneqartarnerat uteqattaartumik pilerpat ajuisammatt aammalu aalajangiussaq timmissat piaqqiornerisa nalaani eqqissimatitaanissaannik siunertaartoq qaangiataarneqalissammatt. Tassa imaappoq, upernaajunerani piniartitsisarnerit timmissat tamakkiisumik piniagaasarnerisa toqqammavippiaannik piffissaq peqassutsimik amerlisaaffiusussaagaluartoq mangiarneqalersarpoq.

Mannissartarnerit piujuartitsiniarnermik tunngaveqassappata, taava ima aaqqissuunneqartariaqassapput piaqqiorfik ataaseq ataasiaannaq mannissarfigineqartarluni, taamaalilluni ataasiaannaq akornusersorneqartussanngorlugit assersuutigalugu ulloq ataaseq mannissarfissatut atortinneqarsinnaavoq, taamaalilluni utikattumik akornusersuisuerullugu. Soorlu ulloq taanna mannissarfissami silarluppat, ulloq mannissarfik ullormut allamut nuussinnaalerlugu. Mannissartitsinerit ullunut arlalinnut aaqqinneqassappata, tamanna ajussaaq. Tassami akornusersuinerit annertuallaalissapput aammalu siviluallaassallutik. Aamma imaaliortoqarsinnaagaluarpoq, soorlu ilaqutariit arlallilluunniit ukiumut ulloq ataaseq aalajangersimasooq sumiiffimmilu aalajangersimasumi piffissamilu killiligaasumi mannissartitaasinnaallutik. Pinngortitaleriffimmiut Kalaallit Nunaanni mitit qiviortartarnerit mannissartarnerillu aallarteqqinnissaannik siunnersuuteqartoqarnerani taamatupajaaq aaqqiisoqarsinnaaneranik innersuussinikuupput. Allakkiaq taanna "Mitit qiviunik katersisarnerit pillugit biologit siunnersuinerat" ulloq 28. Oktober 2011 nassiunneqarnikuvoq. Taamatut atuisinnaanissamik pisinnaatitaaffiligaanermi mannissarsinnaaneq qiviortarsinnaanerluunniit assersuutigalugu ukiunut arlalinnut akuersissut tunniunneqartarsinnaassagaluarpoq, pisariaqartinneqassappammi. Illumut akuersissuteqartarnerit ukiunut arlalinnoortariaqartassapput, taamaaliornikkut sumiiffimmi ilisimasat katersorneqarsinnaalissagaluarumata, taamaalillutillu assersuutigalugu alaatsinaaqataalerlutilluunniit, ilisimasaminnik tunioraasalerlutik aammalu qaqugukkat katersisoqarsinnaaneranik siunnersuuteqarsinnaalerlutik. Taamatut atuinissamik akuersissut alaatsinaaqataasussaataitanermik piumasaqaatitalerlugu, Pinngortitaleriffimmeersut

tamanna isumageriingippassuk imaluunniit pineqartumi najugaqartut Pinngortitaleriffimmeersunik arlaannik isumaqateqareersimangippata.

Mitit manniinik manissartitsisarsinnaanerit Pinngortitaleriffimmeersunit akuerineqarsinnaapput piujuartitsiniarnermik tunngaveqarluni pisinnaappat, tassa piaqqiorfiit qulakkeerunneqarsinnaapappata taamaaliortitsinerit ukiumut ulloq ataasiinnaq pisinnaappata. Pinngortitaleriffimmeersut isumaqarput Aqutsiveqarfinni 1 aamma 2-mi piujuartitsiniarnermik tunngaveqartumik mitit manniinik manissartitsisarnerit piviusunngortinnneqarsinnaasut. Aqutsiveqarfik 3-mi 4-milu mitit manniinik manissartitsisarnissat innersuussutigineqangillat, tassungalu peqqutaapput, mitit taakkunani piaqqisartut amerliartunngimmata aammalu Aqutsiveqarfik 4-mi miteqatigiiaat qanoq ineriartornerat ilisimaneqanngimmat.

Inernerusunik eqikkaaneq innersuussutillu:

- Aqutsiveqarfinni 1 aamma 2-mi mitit piaqqisartut amerliartorput, kisiannili Aqutsiveqarfimmi 3-mi taamaannatik. Miteqatigiiaat Tunumiittartut (Aqutsiveqarfik 4) tamarmik Pinngortitaleriffimmeersunit qanoq inissisimanagerat ilisimaneqanngilaq
- Piaqqiorfiup aallartinnera ukiumiit ukiumut assigiinngisitaartarpoq, nalinginnaasarporlu kujataaniittartut avannaniittartunut sanilliullugit aallartiaarneruusarnerat
- Mitit imeqqutaallanik appanillu navianartuunngillat
- Aqutsiveqarfik 2-mi mitit upernaajunerani piniagaasarnerisa sivitsorneqarnissaanik siunnersuut timmissat piaqqiornerisa nalaani eqqissisimatinneqarnissaanik aalajangiussamik unioqqutitsinerussaaq, aammalu sulii amerliartornerunissaanik killilersuilissalluni. Aammami upernaajunerani, ullormut pisaassat amerlassusissaanik aalajangersagaq allanngorteriaannaavoq, ullormut pisaassat amerlinerisigut - maanna miterniarnerup sivirususissaanik aalajangiisimanagerup sivitsorneragut
- Pinngortitaleriffimmeersut timmissat manniinik manissartarnerit nalinginnaasumik innersuussutiginarinneq ajorpaat, timmissat piaqqisarfiinik akornusersuinerujussuarmik pilersitsisarmata, allaat piaqqisartunut ajortorujussuarmik kinguneqartitsisinnaasarmata, taamalu siunissami pisarineqarsinnaalersussaagaluartunut aamma naggataagut kingunerluuteqarujussuarsinnaasarmata
- Piujuartitsiniarnermik tunngaveqartumik mitit manniinik manissartitsisoqartalissappat, qulakkeersimaneqaaqartaarpoq piaqqiorfiit ukiumut ulloq ataasiinnaq akornusersorneqartarnissaa. Taamaattoqarsinnaappat Pinngortitaleriffimmeersut periarfissaqarsorinartippaat Aqutsiveqarfik 1 aamma 2-mi mitit manniinik manissartitsisoqarsinnaanera, kisiannili Aqutsiveqarfik 3 aamma 4 naagga, taakkunani mitit manniinik manissartitsisarnerit innersuussutiginarinneqanngillat.

Paasisaqarnerorusukkuut, attavigiuk:

Seniorforsker, Flemming Ravn Merkel, fime@natur.gl imaluunniit +45 3078 3173

Ilanngussat:

- Mitit manniinik manissartarnerit pillugit allakkiaq, 2020. Pinngortitaleriffik, 15. september 2020
- Mitit qiviuinik katersisarnerit pillugit biologit siunnersuinerat. Pinngortitaleriffik, 28. okt. 2011